

tidsskrift.dk

Nogle Efterretninger om Slaget ved Nørresundby og Helm. Wrangels Indfald i Nordjylland

Historie/Jyske Samlinger, Bind 4. række, 1 (1911)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/ho/ho_4rk_0001-PDF/ho_4rk_0001_96485.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=96485>

pdf genereret den : 28/5-2008

Nogle Efterretninger om Slaget ved Nørresundby og Helm. Wrangels Indfald i Nordjylland 1644.

Ved Chr. Christensen, Protokolfører under Krim.- og Politiretten.

„Der er Meget scheed och tildraget her¹⁾ och i Judland som Iche Er i Trych och der for wil Mange det hold for fabell (Røg komer fra Brand lige wel) wj seer det Endnu I wor tid Ja End I min tid som Slaget for Sundby I suensche Krig 1644 . . .«

(Peder Dyrskjød.)

Det Slag, som Peder Dyrskjød her omtaler — i et af sine Breve til Biskop Jens Bircherød²⁾ — fandt Sted ved Nørresundby den 18de Januar 1644 mellem Vendsyssel Bønder og de svenske Tropper under Oberst Helmut Wrangel (»der tolle Wrangel«), da denne umiddelbart efter sit Indtog i Aalborg satte over til Vendsyssel.

Da dette Slag, om hvilket Sagnet endnu til den Dag idag lever blandt ældre Folk paa Stedet, virkelig af adskillige³⁾, som Dyrskjød skriver, er »holdt for fabell«,

¹⁾ 2: i Vendsyssel.

²⁾ Univ. Bib. Addit. Fol. 117.

³⁾ Jfr. bl. a. Persh. Tidsskr. 5. R. 1. B. S. 157, Note 2.

ihvorvel det forholder sig rigtigt nok dermed, kunde det maaske interessere at erfare en Del nærmere Enkelt-heder om Begivenhederne ved den nævnte Lejlighed, og jeg skal derfor forsøge at give en nogenlunde samlet Fremstilling deraf, bygget saavel paa utrykte Kilder som paa Peder Dyrskjøts Beretning, der blev aftrykt første Gang i »Borgervennen«, Aarg. 1799, ved Rasmus Nyerups Foranstaltning. Denne Peder Dyrskjøts Beretning, der skal findes i et Brev fra ham til Jens Bircherod, hvilket Brev det ikke er lykkedes mig at finde¹⁾, har formentlig hidtil været den eneste bekendte Førstehaands-skildring af Slaget, og det følgende vil vise, at den utvivlsomt er fuldtud troværdig.

Den 9de Januar 1644 rykkede General Torstensons Tropper ind i Nordjylland, hvor Rygtet om deres Fremmarsch vakte Bestyrtelse overalt. Et Regiment under Oberst Helmuth Wrangels Kommando drog frem over Viborg for at besætte Aalborg og derfra ved Overgang over »Aalborg Sund« at sætte sig i Besiddelse af Vendsyssel. Allerede den 10. Januar kom de Svenske til Skanderborg, og den 15de Januar hedder det i Aalborg Tingbog, at »fienderne nu (dis Ver) er paa haanden och i Døren hoes os«. —

Det var ikke med Glæde, Nordjyderne afventede Svenskernes Besøg. I de opbevarede Tingsvidner og andre Beretninger fra dengang fremtræder overalt Billedet af den trykkede Stemning mellem Befolkningen og den Panik, der greb høje og lave ved Synet af Uvejrsskyen, der havde vist sig saa uformodentlig og nu uhyggeligt trak nærmere og nærmere i Form af de fjendtlige Skarer,

¹⁾ Dette findes saaledes hverken i Addit. 117 Fol. eller i de af P. D.s Skrifter, der nævnes i Gigas' Katalog over det store kgl. Bibl.s Haandskrifter, ejheller blandt Rasmus Nyerups Efterladenskaber paa Universitetsbibliotheket.

varslende om nye Ulykker, nye Udplyndringer og Ødelæggelser som dem, de maatte udstaa i »Kejserens Tid« og endnu næppe havde forvunden.

Lehnsmanden paa Aalborghus, Gunde Lange (Hanssøn) til Bregninge, flygtede, og det samme forsøgte andre fornemme Folk af Adel og andre Godtfolk fra Aalborg og Omegn. Mange bragte deres Gods ind til Aalborg eller andensteds ved Fjorden for at faa det ombord paa et Skib og bragt i Sikkerhed ad Søvejen. Men — som Gunde Lange beretter¹⁾ — blæste der hver Dag af Nordost en flyvende Storm med Frost og Vinter, saa ingen hverken med Skuder eller Baade kunde komme udaf Fjorden eller udfra Jyllands Kyst for Guds strenge Vejr- lig, Modbør, Frost og Vinter, og de fleste af dem, der havde tænkt at flygte, maatte derfor blive tilbage, og Godset, der var bleven bragt ombord paa Skibene, blev derfra røvet af Fjenderne.

Trods de nævnte Forhindringer kom dog Gunde Lange afsted, men det lykkedes ham ikke at faa medtaget den hos Bønderne inddrevne saakaldte »Kobberskat« for Aaret 1643, der beløb sig til ca. 3500 Rd., hvoraf Størstedelen blev skjult paa Slottet og en Del bragt over til Sundby, men altsammen kort efter, som alt det andet, faldt i Svenskernes Hænder.

Om alle disse Forberedelser forklarede Christen Christensen Rold, der var i Tjeneste paa Aalborg Slot, følgende paa Aalborg Byting den 2. Marts 1646:

Han havde efter sin gunstige Husbond velbyrdige Gunde Langes Befaling annammet af den paabudne Kgl. M.s Skat ungefær 3500 Rd., som han skulde have været borte med for at levere dem paa Stjernholm, saasnart Resten kunde samles, men imidlertid kom den ene onde

¹⁾ Aalbh. Lehnsergskb. 1643.

Tidende efter den anden, at Fjenderne var »paa Ryck« her ind i Landet, og derfor lod Lehnsmanden skikke hastig Bud til Viborg for at erfare om den Skat, der allerede var kommen ind, kunde skaffes frem i Sikkerhed. Men da kom Bud tilbage, at Fjenderne var »paa haanden«, og at man ingensteds til Lands kunde undkomme med Skatten, og heller ikke kunde man for den haarde Vinter og Frost komme afsted med den til Skibs. Derefter, en tre eller fire Dage førend Fjenden kom til Aalborg, havde han anammet af samme Skat ungefær 3526 Rd., som stod paa Slottet i et Skrin i Skriverstuen, og han havde derforuden af samme Skat lagt udi en Kuffert ungefær 200 Rd. sammen med hans egen fattige Formue, Klæder, Penge, Regnskab og andet, hvad han havde, og sendt det over til Sundby med Lehnsmandens Gods, idet han havde Befaling, at han skulde rejst sammen med Skatten ad Norge til eller andensteds, hvor Vinden vilde føje sig, for at han om Natten, saasnart Lehnsmanden var færdig, kunde tage Skrinet med sig over og følge med. Men formedelst det strenge Guds Vejrlig, der da indtraadte, saaat ingen hverken med Baade eller Skibe kunde komme fra Landet, og Fjenderne da var imellem Viborg og Aalborg, befalede Lehnsmanden, at Skriveren strax skulde nedgrave Skatten, som var i Skrinet, i Skriverstuen. Kufferten med Resten af Skatten og Christen Rolds Ejendele blev derimod staaende i Sundby hos den der boende Delefoged for Aalborg Birk, Morten Christoffersen. Nævnte Morten Christoffersen vidnede herom paa Kjær Herredssting d. 10. Febr. 1646, at »en Dag eller to, førend Svenskens Folk kom, da kom Christen Christensen Rold, tjenende paa Aalborg Slot, til ham og sagde: »Jeg vil fly min Kuffert her over med mine Klæder og andet,

hvad jeg haver, thi jeg er advaret, at jeg skal bort ad Norge med Lehnsmanden og Skriveren med Skatten, som jeg har anammet af Bønderne; der siges, at Fjenderne er strax »paa Hænder at komme«, og anden Dagen kom forne Christen Rold til mig og flyed samme Kuffert i mit Hus og sagde: »Jeg tænker, at vi kommer vist her over i Nat og skal bort.« . . .

Peder Madsen, Kældersvend paa Aalborg Slot vidnede ved samme Lejlighed, »at samme Morgen, som Christen Rold flyed hans Kuffert over til Sundby, da kom han til hannem i Skriverstuen og leverede hannem 20 Daler af nogle Penge, han havde anammet for Huder, som blev solgt af Slottets Slagtefæ, og svarede forne Christen Rold og svor, at han ej vilde anamme flere Penge, thi han frygtede for at faa videre Harm for dem, han havde anammet, og sagde: »Her staar to Hundrede Daler eller mere, som jeg idag haver anammet, som jeg nu ej kan komme til Skrinet med, som de andre Penge er udi, jeg haver anammet, og Bønderne ej vilde komme frem med dem førend nu, og ingen vilde skille mig ved dem,« og sagde: »Gud straffe de Lægds mænd, de maatte komme frem med Skatten i Tide, at den nu kunde være borte, hans Majestæt til Gavn og Bedste.« Og samme Tid tog han de 20 Daler, jeg fik ham, og kastede dem i Kufferten og sagde: »Bliver det ene beholdendes, saa gør det andet ogsaa, thi jeg skal dog i Aften over med Skatten, som er udi et andet Skrin, og haver det med mig.« Saa forskaffede han strax samme Kuffert over til Sundby. —«

Dette maa vist være foregaaet den 15de eller 16de Januar.

Den 17de Januar kom Helmuth Wrangel til Aalborg, hvilket fremgaar saavel af Peder Dyrskjøts Be-

retning som af en Liste over Slottets Inventarium¹⁾, hvor den nævnte Dag angives som »den thid Suenschens Folch kom til Byen och indtog Slottet«. Der synes ikke at have været lagt Fjenden større Hindringer i Vejen for at komme ind i Byen. Man har i saa Henseende en Anekdote — som findes optegnet i Paludans haandskrevne Presbyteriologi over Aalborg Stift²⁾ — om at Biskoppen i Aalborg, Dr. Anders Andersen (Ringkjøbing), da Wrangel nærmede sig Aalborg, gik ham i Møde udenfor Byen med Klereciat for at »recommendere Byen«. Wrangel skal da have været meget velvilligt og gemytligt stemt og tog Biskoppens Bonnet og satte den paa sit Hoved, medens han satte sin egen gallonnerede Hat paa Hovedet af Biskoppen, der imidlertid bar den i sin Haand ind gennem Byen. Han fik nu af Wrangel et Tegn, at hans Hus ikke skulde være et Rov for Soldaterne, og det synes iøvrigt ikke paa dette Tidspunkt at være overgaaet Byen nogen voldsommere Overlast.

Wrangel tog ikke ind paa Slottet, men indkvarterede sig hos Borgmester Christen van Ginchel, der boede i »Toldergaarden« (Kong Hans' Gaard) paa Gammeltorv, hvor nu Diskontobanken ligger, og han var en dyr Gæst for den stakkels Borgmester, som i en Supplicats³⁾ beretter, at han alene havde haft Oberst Wrangel med sine daglige Tjenere og Tjenestepiger fra den Dag, han kom til Aalborg, og til den Stund han drog derfra igen, som var 26 Uger, »foruden anden stor Anhang daglig«.

Norden for Fjorden var der derimod beredt Wrangel Modstand, og Rustningerne havde længe været i Gang. Det var Vendsyssels Bønder, der ligesom i »Kejserens

¹⁾ Aalbh. Lehnsergsk.

²⁾ Kallske Saml. 4to 495.

³⁾ Blandt Aalbh. Lehnser.

Tid« agtede at sætte sig til Modværgen mod de fremmede Troppers Indtrængen i deres Land.

Efter hvad Niels Slange skriver¹⁾, var det Adelen der nord for Fjorden havde ledet disse Rustninger. Peder Dyrskjød siger ikke noget herom, han nævner ganske vist sin Fader, Lars Dyrskjød, som »Bøndernes Kaptajn« under Slaget ved Sundby, men omtaler ikke, hvem der havde Overledelsen af hele den samlede Rejsning.

Et Sagn om Slaget, der findes blandt Thieles »Danmarks Folkesagn«²⁾ nævner som den, der samlede Bønderne, en Herremand af de Høgers Slægt paa Gaarden Vang i Kjær Herred.

Det er uden Tvivl rigtigt, at Adelen — om end tillige andre, f. Ex. Lars Dyrskjød — har ledet Rejsningen, og der har sikkert været flere Adelsmænd rundt om paa Vendsyssels Herregaarde blandt Lederne, og det er saaledes meget tænkeligt, at ogsaa Wogn Wognsøn til Stenshede (nu Ottestrup) — som af Kapt. Rochstroph formodet³⁾ — allerede paa dette Tidspunkt har spillet en Rolle, ihvorvel der formentlig ikke foreligger noget herom.

I alle Tilfælde har det ovennævnte Sagn Ret, naar det nævner Herremanden paa Vang som en af Lederne af Opbuddet.

Denne Mand var Jens Høeg til Vang, en Søn af Stygge Justsen Høeg og Anne Ulfstand. Han var født den $21\frac{1}{4}$ 1591 paa Vang og havde allerede som Dreng gjort Tjeneste som Page ved Hove; efter et Ophold i Udlandet deltog han i Kalmarkrigen og rejste efter Freden til Frankrig, hvor han satte sig ind i Sproget og »adelige

¹⁾ Chr. 4.s Hist., Tom. II, Pag. 1228.

²⁾ Bd. I, S. 87: »Han samlede en stor Del af Almuen og bevæbnede den . . .«

³⁾ Jfr. Persh. Tskr., 5. R., I. B., S. 158.

Excersitier«. Efter sin Hjemkomst blev han Hofjunker og gjorde som saadan Tjeneste i 7 Aar, hvorefter han udnævntes til Ritmester over et af de jyske Kompagnier. I Aaret 1625 holdt han Bryllup i Viborg med Margrethe Holck, Datter af Chr. Holck og Karen Krabbe til Bustrup, med hvem han havde flere Børn. Han blev i 1626 forlenet med Stiernholm Lehn og Aaret efter med Gulland, hvor han var Lehnsmand i 7 Aar og udfoldede en fortjenstfuld Virksomhed.

Om hans Deltagelse i Bonderejsningen fortælles i hans Ligprædiken¹⁾, der er trykt i København 1655, at »der det sidste uformodentlige Indfald scheede her udi Riget haffver dend Salig Mand oc beteed sig flittig med ald Troskab at ville tiene sit fædrene Land aff yderste formue«, og at han »med fleere Adel oc andre da haffde samlet Almuen i Vendtzysse at gjøre Vern oc modstand imod Fienderne, som muligt var«.

Jens Høeg ejede en Mængde Bøndergods i Kjær Herred, navnlig i Sulsted Sogn og de omliggende Sogne som Vadum, Hammer, Horsens og Hvorup, og han har da, som det af det følgende vil fremgaa, allerede i 1643 forsynet sine egne Bønder og mulig ogsaa en hel Del andre rigelig saavel med Vaaben af alle Slags som med Amunition.

Den 7de Juli 1646 mødte — iflg. Kjær Herreds Tingbog for nævnte Aar — paa Tinget Christen Christensen (i Nordkjær) paa sin Husbond Jens Høeghs Vegne i Anledning af, at denne havde ladet forskellige af de nævnte Bønder indstævne til Tilbagelevering af »huis gevehr den goede Mand haffr laant dennem Anno 1643« efter tvende Fortegnelsers Formelding.

¹⁾ Er. Olai Torm: Lig Prædicken offver Jens Høg til Wang. Kbh. 1655.

Skriften paa det anførte Sted i Tingbogen er for adskillige Ords Vedkommende noget sammentrængt og utydelig, men jeg mener dog — trods Muligheden af enkelte Fejllæsninger — ikke at burde undlade her at give et Uddrag deraf til Oplysning om Deltagerne i Bevægelsen, deres Hjemsted og de Vaaben, hvormed de vare udrustede.

Fortegnelserne ser da i det væsentlige saaledes ud:

Laust persen i Abildgaard en lang bøss, Vester Niels Laursen i Sulsted en Bøse till en Bantlier¹⁾, Peder Kierull i Agdrup en Rygett bøsse, Søren Jensen i Bieltt²⁾ en bøsse, Niels i Stegenborg en lang bøse, Anders Suendsen i Sulsted en lang forbiened³⁾ bøse med Jagtt(?) och $\frac{1}{2}$ pd Krud, Søren Mørch i Huorup en lang Kugell bøss $\frac{1}{2}$ pd Krud, Laust schreder i Nørhalne en liden gamell bøse och i Rygstryger⁴⁾ thu Eged ved Oden, Niels Suendsen i Sulsted en lang Bøess, Niels i Bryndomgaard(!) tou lange bøeser, den ene er leffueret, Peder Nielsen i horsens lange bøeser 1, Peder Smed i Nørhalne 1 Kugelbøse, Ollef schreder i Nørhalne lange bøeser 1 och en lang Rygstryger med en stuor gammel fest paa, Anders . . . en lang bøese, laust i tondal⁵⁾ en lang bøess, Morten lausen i Vesberg en lang bøese och $\frac{1}{2}$ pd Krud, Niels Nielsen i Vesberg 1 lang bøese och $\frac{1}{2}$ pd Krud och en krum Kaarre, Las Nielsen Som kom til Niels Jacobsens hus 1 bøes och $\frac{1}{2}$ pd Krud, Eiler Mortensen en bøsse, Wogen Bertelsen i Knepholt 1 par Pistoler Krud Vdleffuerett, Pd Nielsen i horsens Krud

¹⁾ ɔ: en kort Bøsse til at bære i et Bandoler.

²⁾ »Bilidt«?

³⁾ Forbenet ɔ: indlagt med Ben.

⁴⁾ ɔ: en krum Sabel med enkelt Æg (Kalkars Ordbog).

⁵⁾ Formentlig: Torndal, Hammer Sogn.

$\frac{1}{2}$ schlpd., Mads i stegenborg och Niels Suendsen Krud
 $\frac{1}{2}$ scholpd., Niels i Bryndumgrd Krud $\frac{1}{2}$ scholpd«.

Den 2den Fortegnelse nævner følgende:

»Først Las Jensen i Huorup 1 Spdsch meth 2 flener
 och Reme paa Stagen och 2 Knive, Peder Andersen ibm
 1 Spyd med 1 bred Jern, Chresten laursen ibd hans
 høstru Bodell 1 Muschet¹⁾ 1 Bantelier 1 for Kiert gaffel²⁾
 1 bred Pampert³⁾, Niels Andersen ibm 1 Muschet 1
 Bantelier 1 for Kiert gaffel 1 bred stacked degen⁴⁾ $\frac{1}{2}$
 pd Krud, Søren poulsen i Nørhalne 1 lang bøess 1 loed
 fortumb(?) $\frac{1}{2}$ pd Krud, Js Bertelsen⁵⁾ ibd 1 Muschett
 1 Bantelier 1 for Kiert gaffel 1 lang degen med Mull
 Korre fest⁶⁾ och Val Knude⁷⁾ 1 pd Krud 2 fafin lunte,
 Niels Hansen och S. Niels tordsens Høstru Maren Niels-
 datter huer af dem en lang bøess och huer $\frac{1}{2}$ pd Krud,
 Niels Michelsen ibm, som hans dreng Anders thuesen
 hendt, 3 nye Muschetter 2 bandelere 2 for Kiertt gaffel
 1 pd Krud och 4 fafin lundte, Rasmus Jacobsen ibm En
 for Sølfued Banddegen och $\frac{1}{2}$ pd Krud, Niels Ollesen,
 som hans Søn Js. Nielsen hentet, 1 Muschett 1 for Kiert
 gaffuel 1 pd Krud och 2 fafin lundte, Chresten Morten-
 sen som hans Søn Niels Mattis hendt, 1 Muschett 1
 Bantelier 1 forkiert gaffel $\frac{1}{2}$ pd Krud 2 fafn lundtter,

¹⁾ En Soldaterbøsse.

²⁾ Skal være: Forketgaffel ∴ en Gaffel paa Enden af en Stok —
 til Anlæg for Bøssen.

³⁾ Et kort Sidevaaben, Dolk.

⁴⁾ En Slags Kaarde, jfr. Dagl. Liv i Norden, 3. Udg. IV, S. 238
 —46.

⁵⁾ Kjerulff.

⁶⁾ ∴ en Degen forsynet med Parerplade paa Fæstet — Mulkurv
 = Parerplade.

⁷⁾ ∴ Valknude — en fast Knude.

Anders Sørensen 1 pich¹⁾, Chresten Jensen i Mussen²⁾ 1 pich, Niels Sørensen 1 pig, Jens Nielsen Østergaard i Melling³⁾ 1 lang bøesse 1 Jern pict och $\frac{1}{2}$ pd Krud, Niels Nielsen øster Niels Laursens Søn 2 lange bøeser Den En Røgitt⁴⁾, hans Broder en stacked Rygstryger vaar en plitt(?) och 1 Pund Krud, Bertell I Sulsted, som hans Dreng Jens Chrestensen hendt, 1 Nye lang Bøesse 1 pd Krud, Js Madsen i Nørhalm 1 lang Bøesse.

Som det vil ses, finder man i Fortegnelsen de 2 gamle og vidtforgrenede Vendelboslægter Kierulff og Mørch, førstnævnte repræsenteret ved Vogn Bertelsen Kierulf fra Knepholt i Vadum Sogn, Jens Bertelsen Kierulf⁵⁾ fra Nørhalne i Biersted Sogn og Peder Jørgensen Kierulf fra Agdrup i Sulsted Sogn, hvilken sidste indtog en meget anset Stilling der i Herredet og bl. a. er Stamfader til Kierulferne paa Herregaarden Ormholt i Torslev Sogn.

Ogsaa oppe i Jerslev Herred vare Bønderne blevne organiserede, og det maa utvivlsomt være den gamle Helteskikkelse Lars Dyrskjød, hvem Æren tilkommer herfor.

Lars Pedersen Dyrskjød — eller som han almindeligvis synes at være kaldt »Las Skjød i Aagaard« — boede paa Gaarden Aagaard i Ørum Sogn i Vendsyssel.

1) Piggen, Vendelboernes gamle nationale Vaaben, var en Stage, paa hvis Ende var befæstet en Jærnspeids; den anvendtes saavel i Grevens Fejde som i »Slavekrigen«.

2) Skal være: Mosen.

3) »Melling« forekommer oftere i Tingbøgerne og synes at have været en mindre By eller Samling af Gaarde i Sulsted Sogn, vistnok i Nærheden af Vestbjerg.

4) Rygget(?).

5) Disse to vare Brødre og Sønner af gamle Bertel Kierulf i Ø. Aslund, som P. Dyrskjød omtaler i sine Breve til Bircherød (J. S. I. R., 3. B., S. 258).

Han var da en Olding paa 84 Aar, men frisk paa Sjæl og Legeme. Lige til det sidste træffer man ham mødende som Delefoged paa Tinge paa Lehnsmændens Vegne og varetagende sine Forretninger.

Han, der stammede fra en gammel Ditmarskerslægt, var født den 25de December 1560 i Hovvinkel i Hove Sogn i Nærheden af Lemvig. Som ungt Menneske var han i Tjeneste hos Admiral Peder Munk og deltog i dennes Rejse til Skotland, da Prinsesse Anna blev ført derover som Jacob d. VI's Brud. Efter sin Hjemkomst blev han Ridefoged under Aalborghus. I 1599 ægtede han sin første Hustru, Karen Nielsdatter, der havde været Fruerpige hos Peder Munks Frue, Karen Skeel. Han bosatte sig derefter i Aagaard og blev Delefoged til Aalborghus for Jerslev Herred. I Kejserkrigen havde han ligesom nu samlet Bønderne, men opgav dog Kampen, »da det gjorde ingen gode at sætte sig til Modværge«. Han blev under samme Krig som mistænkt for Meddelagtighed i en Sammensværgelse mod de Kejserslige af disse indsat i Fængsel i Sæby, hvor han hensad en Tid og døjede meget Ondt. Da han var omtrent 69 Aar gammel, giftede han sig med sin 2den Hustru, den 19aarige Maren Pedersdatter fra Nørre Ravnstrup, der paa Mødrene Side skal have været af Skipper Clements Slægt, og blev Moder til flere Børn, deriblandt Peder Dyrskjød¹⁾.

Lars Dyrskjød synes at have været en dygtig og intelligent Mand, han var ikke uden boglige Interesser og syslede ligesom Sønnen meget med Historie, og nød i det hele for sin Klogskab og sit Retsind stor Anseelse og Tillid blandt sine Standsfæller.

¹⁾ Jfr. iøvrigt: Rugaard: Fremragende danske Bønder, S. 96, og Klitgaard: Blade af Vendsyssels Historie, S. 205 og 213.

Natten mellem den 17de og 18de Januar 1644 — Natten før Slaget — træffer vi ham i Aagaard. Den gamle Mand er samlet med sin Hustru og sine Børn og tager en gribende Afsked med dem, medens Bønderne fra Jerslev Herred, som have samlet sig under ham som Fører, venter udenfor og staa i Begreb med at drage afsted til Sundby for der at mødes med Bønderne fra de andre Herreder og sammen med dem forhindre Fjendens Overgang over Fjorden.

Af disse Optrin giver Sønnen Peder, der da var en Dreng paa 14 Aar, en ret malende Skildring¹⁾.

»Min Fader, der var Bøndernes Kaptajn,« fortæller han, »maatte endelig, hvor gammel han end var, selv med ud. Han sagde da min Moder og mine Sødskende god Nat, taleder derhos om, at han ikke skulde leve og se os mere, bad at vi skulde være forvarlige og lade een hans Tienestekarl ved Navn Peder Christensen være hjemme at forvare hvis Guds Velsignelse vi havde. Da vi ikke for Graad vilde slippe ham, og Bønderne uden for romsterede, slog paa Trommen og gjorde dem lystige, truede han dem og sagde, de kom ikke saa lystige hjem, han kjendte de Svenske og Fienden bedre end de. Saa formedelst Allarm og min Moders Graad græmmede han sig haardt anvordede han noget Sølvtoj i min Haand og Vandet gik af hans Øjne, min Moder græd og neppe kunde tale eller agte noget. Han listede sig da ud, før vi agted det, og reed foran Bønderne, som alle fulgte ham.

Dette var imod Dagningen.«

Lars Dyrskjøt og hans Bønderskare red nu altsaa afsted til Sundby. Det har været bevægede Timer for den lille By den Morgen. Trommerne gik, og paa

¹⁾ Jfr. Borgervennen 1799.

Gaderne har det vrimlet af stridslystne Bønder bevæbnede med Bøsser, Spyd og Forke, og Byens Beboere havde travlt med at skjule og bringe i Sikkerhed saa meget som muligt af deres Penge og andre af deres Ejendele; alle nærede jo ikke lige stor Fortrøstning til Udfaldet. Naar man tænker sig alle disse bevæbnede Bønder, mindes man uvilkaarligt de Scener, der lidt over 200 Aar efter — i »Slavekrigen« — udfoldede sig paa de samme Egne blandt disse Folks Efterkommere; om end Udgangen var forskellig, vare dog begge Begivenheder Udslag af det samme kække Sindelag hos Nordjyderne.

Bønderne vare som sagt strømmede ind til Sundby i stor Mængde, saavel fra de forskellige Sogne i Kjær Herred som mere langvejs fra, endog helt oppe fra Albæk Sogn og fra Hjørring. Denne By havde — efter hvad Peder Dyrskjød fortæller ¹⁾ i et Brev til Bircherod — udsendt 30 unge Mænd og Karle og udrustet dem med Heste og al Udmundering og en god lang Bøsse til hver.

Ogsaa af Slottets Folk var der flere tilstede i Sundby, deriblandt den foran nævnte Christen Rold. Denne fortæller selv ²⁾, at om Morgenens, som Slaget stod i Sundby, kom han derover, og da var Bønderne og Almuen samlet og var »rebelisch«, og Fjenderne samlede sig ved Slottet paa den anden Side, saa han vidste ikke, om han kunde komme derfra med Livet. Han bad da Mads Andersen i Kinderup, Delefoged i Kjær Herred, om han vilde tage Kufferten, hvori Skatten laa, paa sin Vogn og føre den med sig hjem og grave den ned.

¹⁾ Addit 117 Fol. (J. S. I. R., 3. B., S. 255.)

²⁾ T. V. af Aalborg Byting af $\frac{2}{3}$ 1646 (Aalbh. Lehnsgsk. — Bil. t. Mandt. paa Kobberskatten 1643).

Morten Christoffersen vidnede¹⁾, at Christen Rold tidligt den nævnte Morgen kom over til ham i Sundby og klagede sig og sagde: »Nu er Fjenderne i Byen, og min Kuffert med hvad fattig Formue, jeg haver, staar endnu her, og al min Regnskab med Rasmus Skriver er udi den,« og lukkede han den op og vilde tage en Hoben Penge af den, da tog han op en Pose med Penge udi og sagde: »Se her hvor jeg haver løbet udie Hastighed og Tanker om Fjenderne og lagt Penge udi af Skatten og andet, jeg haver oppebaaret, hos en Snes Daler, jeg havde selv,« og syntes mig, at i samme Pung var ungefær to Hundrede Daler eller mere og sagde: »Efterdi de er der nu, faar de nu at blive til videre Regnskab, jeg maa se at faa dem forvaret,« og saa bad han Mads Andersen i Kinderup, at han strax vilde køre dem til Kinderup og fly dem nedgravet hos hans eget, thi ham laa Magt paa hans Regnskab saa vel som det andet, der var derudi, som Mads Andersen ogsaa loved hannem.

Det synes efter det Foreliggende, som den tilbageblevne Besætning paa Slottet ikke strax ved Wrangels Ankomst har overgivet sig til ham, men forinden ydet nogen Modstand — hvorpaa ogsaa det i den foran nævnte Inventarieliste og anden Steds i Lehnsgregnskabene anvendte Udtryk »indtog Slottet« tyder. — Besætningen har sandsynligvis overgivet Slottet hen paa Slutningen af Natten, idet Christen Rold, der jo først kom over til Sundby tidligt om Morgen, antagelig er flygtet herover fra Slottet ved det Tidspunkt, da Overgivelsen fandt Sted.

Paa det af Christen Rold omforklarede Tidspunkt vare Svemskerne som sagt samlede ovre ved Slottet, og

¹⁾ T. V. af Kjær Herred af 10/2 1646 (Aalbh. Lehnsgregsk. — Bil. t. Mandt. p. Kobberskatten 1643).

Sagnet vil vide, at de sendte en Mand over Fjorden for at underhandle med Bønderne, der imidlertid ikke vare villige til at forhandle, men i Stedet for skal have slaaet Udsendingen ihjel nede i Sundby Kjær, der ligger østen for Byen lige overfor Slottet.

Hvorom alting er, vare Bønderne altfor ivrige efter at komme i Kast med Fjenden, de vare, som Peder Dyrskjød udtrykker sig »slet forbistrede« og vilde ikke vente med Kampen, til Bønderne fra de andre Herreder kunde komme dem til Undsætning, og saa var det, at Slaget begyndte.

Dette fandt ifølge Peder Dyrskjøts Beretning Sted den 18de Januar, efter at det var bleven Dag, og indledes med, at Wrangel med sine Ryttere satte over Fjorden. Men hvorledes dette er gaaet for sig, har der været Uenighed om.

Slange¹⁾ og Holberg²⁾ fortæller, at Fjorden da var islagt, og dette maa vistnok være det rigtige³⁾. Det kan meget vel tænkes, at Fjorden den 18de Januar har været tillagt. Den før omtalte flyvende Storm af Nordost, der blæste i flere Dage, behøver ikke at være til Hinder herfor. Den fandt Sted paa den Tid, da Gunde Lange flygtede, og Dagene forud; og da der var baade Vinter og Frost, kan Isen paa Fjorden hurtigt være frossen saa tyk, at den var stærk nok til at kunne bære baade Gaaende og Ryttere.

At Wrangel er kommen over i en Fart, er nu alle enige om. Baade Christen Rold og Mads Andersen i Kinderup forklare, at Svenskens Folk »kom over udi en

¹⁾ Chr. 4.s Hist. II, Pg. 1228.

²⁾ Danm. R.s Hist., 2. Udg., Pg. 848.

³⁾ Jfr. ligeledes »Danmarks Folkesagn«, 1. Bind, S. 87.

Hast«, men ingen af Øjenvidnerne fortælle nærmere hvorledes. Med Sundby-Færgerne kan Wrangel ikke være kommen over med sine Ryttere, saa maatte Slaget jo være begyndt ved Landstigningen, da det hele gik for sig ved højlys Dag, og Overfarten derfor ikke kunde have funden Sted ubemærket af Bønderne. Dette vilde ogsaa være i temmelig stærk Uoverensstemmelse med de Udtryk, som Peder Dyrskjød bruger i sin Skildring af Slagets Begyndelse, nemlig, at »de Svenske kom ligesom udi flyvende bred Orden«; dette kunde de jo da ikke godt gøre, naar de — i Holdvis — skulde færges over, saa skulde de da være blevne satte over ved Ladens Færgested (ca. 1 Mil øst for Sundby), men Færgerne der har næppe været saa store, at de vare egnede til en saa omfattende Transport, — maaske vare samtlige Færger fjærnede ligesom i den følgende Krig — og desuden vilde de før nævnte Folk heller næppe have brugt Udtrykket »komme over udi en Hast«, naar der ikke her har været Tale om en direkte Overgang.

Efter det Foreliggende tør det derfor anses som temmelig givet, at Svenskerne har iværksat Overgangen ved at ride over Isen, og Forholdet har da vistnok været det, at de ere redne enten lige over fra Slottet eller over det smalle Løb mellem »Signalbakken« og »Sundby Hage«, saa at Slaget har taget sin Begyndelse østerude i Sundby Kjær.

Sundby strakte sig dengang ikke længere mod Øst end til Skæringspunktet mellem Nørregade og Østergade, saa at den yderste Gaard ad den Kant laa, hvor den af Købmand Dawids beboede Ejendom paa Hjørnet af Østergade og Fjordgade nu ligger; alt østen for denne Gaard og norden for Nørregade, — der dannede Byens Nordgrænse — var aaben Mark.

Men vi vil nu vende tilbage til Peder Dyrskjøts Skildring af Slaget¹⁾, der begynder saaledes:

»Om Dagen, som var den 18de Januar, var de fornævnte tvende Herreders²⁾ Bønder slet forbistrede og vilde slet intet forhale, til de andre Herreder kom dem til Hjælp. Da var min salig Fader først paa venstre Fløj med sine foran Ledet³⁾; de Svenske kom ligesom udi flyvende bred Orden til Indringelse, da efter at Bøndernes første Led mod Svenskerne havde afskudt og de skulde vende dem⁴⁾, da løb og rømte alle de bagerste Leder, og de Svenske rendte fort efter dem, saa de, der tog først Løbet, fik størst Nederlag.

Min Fader, som da var 84 Aar gammel, gik sagtelig bag efter alle de andre, indtil han kom til en Have næst mod Fjorden. Deri lagde han sig og med sin Bøsse ihjelskød tre svenske Ryttere efter hinanden. En Svensker sprang til og med Pistolen i Haanden spurgte ham, om han vilde have Qvarteer⁵⁾, strax sagde han nej, men vendte sig og spendte sin Bøsse saa hastig igien, at Hanen slog ham den lille Finger af Haanden, og da skjød Svensken ham imellem hans Skuldre med et Kugleskud, som blev hans Bane. Dermed faldt han næsegrus ned, befalede Gud sin Sjæl, raadførte endda nogle, som laa i Haven hos ham, bad dem ogsaa, at de vilde lade min Moder vide, paa hvad Sted han fandtes.«

Medens nu de Bønder, der oprindelig stod i de forreste Rækker, efter at have fyret paa Fjenden søgte ind i Sundby, er Resten samtidig dreven paa Flugt op norden for Byen, idet Peder Dyrskjød siger, at Svenskerne der-

¹⁾ I Borgervennen 1799.

²⁾ Kjær og Jerslev Herreder.

³⁾ s: Geledet.

⁴⁾ For at lade paa ny.

⁵⁾ s: Pardon.

efter løb og hug ned paa Heden og Marken ovenfor Sundby. Hvad han sigter til med Betegnelsen »Heden« er ikke hel klart, men det kan muligt have været den Strækning oven paa den vestre Del af Skansebakken, hvor nu »Brygger Petersens Plantage« ligger, og Markerne nord og øst derfor, hvorefter en Strækning i gamle Dage kaldtes »Flaggerhederne«. Det er nemlig troligt, at der tillige har staaet nogen Kamp om Skansen, der allerede var opført i den foregaaende Krig af de kejserlige Tropper, og Højderne deromkring. Scheel siger saaledes i »Krigens Skueplads«¹⁾, at Vendelboerne vilde betjene sig af Skanserne, da Thorstensons og General Wrangels svenske Krigsfolk vilde trænge ind i Vendsyssel, men at Vendelboerne bleve adspredte, fordi Fjorden dengang laa med Is. I »Danske Atlas«²⁾ omtales ligeledes, at Skanserne ere benyttede af Vendelboerne mod de Svenske under Wrangel³⁾. Endelig meddeler et Sagn, — som jeg i min Barndom har hørt paa Stedet —, at der i Hulningen midt i selve Skansen skal være begravet en Del svenske Soldater fra denne Krigs Tid.

Det er som sagt troligt, at Skanserne har spillet en Rolle under Kampen, men Efterretningerne ere, som man vil se, tynde.

Derimod er det sikkert, at der nede i Byen har raset en haard og meget blodig Kamp med Ildebrand og Plyndringer, saa at Sundby næppe før og aldrig siden har lidt saa sørgelig en Skæbne.

Nørresundby bestod dengang af 13 Gaarde — eller rettere Bol —, foruden Præstegaarden og ca. 50 Gadehuse.

¹⁾ Pag. 275. — Bogen trykt i Kbh. 1785.

²⁾ Tom. 5, Pag. 300.

³⁾ I Danmarks Folkesagn I B., S. 87 siges, at Jens Høeg lod Skanserne opføre. — Han har maaske forbedret dem.

Af Gaardene laa een østen for Præstegaarden (i Thinghusgade), 4 langs nordre Side af Østergade, 4 paa søndre Side af denne, deraf den ene paa Hjørnet af Torvet, 2 paa Vestergade (henholdsvis Købmand Kjærgaards og Apotheker Jordenings Gaarde, een paa Torvet (nu Landmandshotellet) og endelig een paa østre Hjørne af Torvet og Brogade. Resten af Sundby bestod af Gadehuse med tilhørende Haver (»Kaalgaarde«). Byens Sydgrænse var Fjorden, Østgrænsen, som nævnt ovenfor, mod Nord naaede Byen delvis op til Nørregade og strakte sig videre fra Præstegaarden, syd for Kirkebakkens Skraaning og ud til den Vej, der nu kaldes Kirkestræde, og som omtrentlig har været Vestgrænsen.

De ovenfor nævnte af Bønderne, der vare komne ind i Byen, begav sig nu — efter Peder Dyrskjøts Beretning — ind i Husene »og der skjøde ud, ligesom de saa Svensken komme løbende til, hvorfor Svensken strax skjød Ild i Husene, saa mange Bønder blev indebrændte.«

Der fortælles i et Tingsvidne¹⁾ af Aalborg Byting af 17/11 1645 om Dirik Henriksens Kone (i Nørresundby), at hendes Bolig blev opbrændt af Fjenderne. Denne Ejendom, der var et af de 13 Bol, er vistnok identisk med en af de to Gaarde, der ligger paa Østsiden af det nuværende Torv²⁾.

Om den Gaard, der ligger i Thinghusgade øst for Præstegaarden, fortælles endnu af ældre Folk i Byen føl-

¹⁾ Besigtelsesforretning og Tingsvidner om Tilstand efter Svenskens Undvigelse (Rigsarkivet).

²⁾ Ved at sammenholde Aalborghus Lens Jordebøger, Matrikler, Bykort etc. har jeg søgt at identificere de i det 17de Aarhundredes Jordebøger nævnte 13 Bol i Nørresundby med de nu eksisterende Ejendomme.

gende Sagn, der iøvrigt ogsaa findes i Thieles »Danmarks Folkesagn« paa det ovenfor anførte Sted:

En Mængde af Bønderne havde under Slaget søgt Tilflugt i den Gaarden tilhørende Lade og skød ud derfra paa Svenskerne, men disse omringede Laden og stængede den til og stak den derefter i Brand. Medens nu Laden stod i lys Lue, hørte man derinde Bøndernes jamrende Skrig, og Svenskerne udenfor skal da have raabt: »Kan I høre, hvor Musene piber!« eller »Nu piber de danske Grise!«

Den nævnte Gaard er formentlig den samme, hvori Delefogden Morten Christoffersen dengang boede, og denne, der tillige var Oldermann for Færgelauget, indtog den mest fremragende Stilling blandt Bønderne der i Byen, saa at det jo kan være rimeligt, at Bønderne netop har søgt ind i hans Gaard, men bortset herfra er det en Kendsgerning, at der for ikke mange Aar siden — vistnok i 90'erne — ved Gravning paa Gaardens Grund blev funden adskillige Menneskeben og Kranier, ligesom der saavel i 1895 som i 1897 paa det umiddelbart nord for liggende Tinghus' Grund — under selve Bygningen og Gaarden — blev gjort Fund af lignende Art. Paa den Plads, hvor Tinghuset og Gaardens Have nu ligger, strakte der sig i gamle Dage en stor Toft (der omtrentlig naaede helt hen til Bryggeriet), og der har aldrig — som nogle have gættet paa — været Kirkegaard paa dette Sted og næppe heller noget Rettersted¹⁾, saa at der formentlig ikke kan være nogen Tvivl om, at de fundne Ben hidrøre fra Slaget, og at det om det her nævnte Sagn gælder, hvad Dyrskjøt skriver, at »Røg kommer af Brand«.

¹⁾ Dette skal derimod have ligget paa Bakken nord for Skovvejen lidt øst for Skoven.

Et ander mørk Billede af Slaget finder vi i Aalborg Bys Tingbog under 8/9 1645.

Her vidnede Lauers Jensen og Christen Thomsen i Sundby, »at efter Slaget havde standet for Sundby og Bønderne af Svenskernes Folk (var) slaget og formyrdt, da iblandt de døde Bønder paa Gaden uden for Søren Jørgensens i forne Sundby, haver de fundet en fin from ærlig Dannemand ved Navn Anders Poulsen, der boede i Tveden i Albæk Sogn, som de gjørligen kendte saavel som mange flere Godtfolk i Sundby, og de tog hannem paa en Slæde med 7 andre slagne Bønder og førte hannem til Sundby Kirkegaard og der blev (han) begravet udi een Grav selv sextende«. Ydermere vidnede Jens Svendsen i Sundby¹⁾, »at han talte med forne Anders Poulsen den Dag, Slaget stod for Sundby, og fik hannem hans Pistol og bad hannem sige hans Fader og Moder god Nat, han var skudt, han levede ikke en Time«.

Om Slagets sørgelige Følger i al Almindelighed findes en Beskrivelse i et Tingsvidne af Aalborg Byting af 9/11 1646, hvor 6 Sundby-Mænd vidnede med Ed og oprakte Fingre etc., at »der Bønderne af Vendsyssel af Svenskens Folk blev slagen for Sundby, da blev Niels Michelsen i Sundby, Jens Pedersen, Anders Christensen, Thames Christensen, Svend Jensen, Christen Hougaard, Dirik Hendriksen, Morten Christoffersen, Christen Nielsen og Christen Pedersen²⁾ ganske og aldeles ruineret, udplyndret og fraberøvet Heste, Hopper, Klæder, Korn, Kobber, Bohave og hvad de ejede, og en Del af forne Sundby ved Ild og Brand »anstecht och forbrentt«.

I Tingsvidnet, der er optaget for at godtgøre de

¹⁾ Ved samme Lejlighed.

²⁾ Tingskriver i Kjær Herred.

Paagældendes Mangel paa Evne til at udrede Kobberskatten til Kongen, nævnes kun Brugerne af Bolene, men det vil fremgaa af følgende, at det ikke er gaaet Husmændene bedre.

Som i Tingsvidnet nævnt, er det gaaet løs med Rov og Plyndring over hele Byen, da Svenskerne først fik oversvømmet denne. Om den før omtalte Kuffert med »Kobberskatten« vidnede Mads Andersen i Kinderup¹⁾, at samme var bragt ind til Jens Kolds i hans Stue, og saa kom Svenskens Folk over udi en Hast og »berøved« Byen og tog samme Kuffert og opslog den og tog bort Klæder, Penge og andet, hvad der var deri, og det samme forklarede Jens Kold og dennes Søn Hans Kold.

Med Hovedparten af Skatten, der laa i Skrinet og var nedgravet i Skriverstuen paa Aalborghus, gik det ikke bedre. Et Par Dage efter var Svenskerne nemlig kommen paa Spor efter den, og Wrangels Regimentskvartermester lod den opgrave i Slottets Folks Overværelse og kommanderede en Bonde fra Hasseris til at køre den paa sin Slæde hen til Wrangels Kvarter paa Gammeltorv. Der befandtes da at være 3526 Rd.

Under disse Forhold overgav den ene sine Værdigenstande i Forvaring til den anden, og dette gav senere hen Anledning til Retssager, naar rette Vedkommende vilde have sine Ting igen, og Modtageren her overfor vilde gøre gældende, at de vare gaaede i Løbet under Plyndringen i Slaget.

Saaledes blev Christen Scheel i Sundby sagsøgt af Bertel Jensen i Tommerup »anlangende 20 Rixd. ringere 2 slette Mk., som forne bertel Jensens Mosterdatter, forne Christen Scheels Hustru skal have bekjend i hendes yderste at have anammet af forne Bertel Jensens Penge,

¹⁾ T. V. af Kjær Herred 10/2 1646 (se foran).

den Tid Fjenderne var her i Landet«. — »Saa mødte forne Christen Scheel og svarede, at, der Slaget stod for Sundby blev samme Penge hentagen med hans eget Gods og Formue«. —

I en anden Sag søgte Svend Jensen Færgemand i Sundby paa egne og sin Hustru Mette Lausdatters Vegne Karen Nielsdatter tjenende Christen Jensen i Sundby til Tilbagelevering af nogle Klæder, som hun havde i Forvaring i hendes eget Skrin »udi Fjendernes første Tids Indfald« og som hun nu forholdt Svend Jensens Hustru »nemlig 6 Skørter 4 Lagener 4 Pudesvaar 1 Ligsærk, som hun haver fordølget, og derforuden blev beholdendes i samme Skrin 1 sort seijens²⁾ Forklæde, 1 Sindals Hattebaand, 1 Par Handsker og Kammerdugs Linhatte med Knipling, som siden blev solgt til en Salvagardi Kvinde, som var i Logement til Morten Christoffersen, og leverede hun forne Mette Lausdatter igjen, som forne Karen Nielsdatter og havde fordølget, nogen Kammerdugslin og et Kastklæde saa hun³⁾ ikke mistede det ringeste af, hvis som var i samme Skrin, som aldeles var ubrudt, og selv havde Nøglen dertil«.

Da nu nu Karen Nielsdatter benægtede at have haft disse Klædningsstykker, fremkom Svend Jensen og Jens Svendsen i Sundby »og vand med Ed og opragte Fingre, at anden Dagen, efter Slaget stod for Sundby, da kom forne Karen Nielsdatter, som da var til Vering⁴⁾ hos Svend Jensen, indgangendes til Svend Jensen med et Skrin og sagde: »Gud ske Lov vi haver vore Boklæder beholden, om de haver de andre Klæder borttagen,« da spurgte Svend Jensen hende ad, om Skrinet var brudt,

¹⁾ Aalb. Tingb. ¹⁶/₆ 1645.

²⁾ Skal være: sidens 2: Silke.

³⁾ 2: Karen Nielsdatter.

⁴⁾ 2: til Huse.

da svarede hun Nej og sagde, hun havde selv Nøgle dertil«.

Heller ikke Kirken blev skaanet for Plyndring, og Svenskerne synes at have indtaget en Slags Stilling oppe paa den højtliggende Kirkegaard. I saa Henseende findes der i Aalborg Tingbog en Udtalelse, som er afgivet den 12te Decb. 1645 paa Aalborg Byting øjensynlig i Anledning af en paa Tinget fremsat mundtlig Injurie. Der staar, at Jørgen Smed i Sundby vand med oprakte Fingre og Ed, at, der Slaget var standen i Sundby, havde de Svenske ham fangen paa Sundby Kirkegaard. Da hørte han, at de svenske Folk rumsterede paa Kirkeløftet. — Niels Mikkelsen og Niels Sponmatter ibm. vand ved lige svoren Ed, at de var paa Sundby Kirkegaard den næste Søndag Morgen derefter¹⁾, da saa de mange Vognslag²⁾ over Kirkegaarden.

Det, der her sigtes til, er formentlig bl. a., at Svenskerne have været oppe paa Kirkens Loft og stjaalet Kornet, der laa deroppe, og derefter kørt det bort. Kirkens Korn havde nemlig sin Plads deroppe, hvilket fremgaar af et Syn over Sundby Kirke, foretaget den 17/7 1647, hvor det siges, at Kirkeløftet er ganske ubrugeligt, saa at Kirkens Korn derpaa ikke kan anammes. I samme Synsforretning udtales det, at Kirkens Kalk og Disk berettes at være borttagen af Fjenderne, — hvilket vel ogsaa har været Tilfældet med Fadet til Døbefonten, der ligeledes manglede.

Med Hensyn til Antallet af de faldne Bønder, ansetter Niels Slange det til 6 à 700, medens Peder Dyrskjøt kun siger 400. Selv den sidstnævnte Angivelse kan maaske være vel højt sat, men der er dog ikke nogen

¹⁾ Slaget fandt Sted om Torsdagen.

²⁾ o: Hjulspor.

Grund til at antage, at Peder Dyrskjød — der jo har levet i Samtiden — skulde have gjort sig skyldig i nogen bevidst Overdrivelse, saa der har uden Tvivl været et meget stort Antal Faldne.

Om de 30 unge Mænd, der vare udsendte fra Hjørring, fortæller Peder Dyrskjød¹⁾, at de bleve slaede ihjel i Slaget for Sundby, og Byen mistede baade Heste, Sadler, Bøsser og alt, »saa at ikke fire alene kom løbende hjem den 18de Januar«.

For Hvorupboernes Vedkommende meddeler et Tingsvidne af Kjær Herredsting for 22/9 1646, »at disse efterskrevne Welbr. Jens Høegs Tjenere udi Hvorup, nemlig Søren Mørch, Buold Andersdatter, Peder Kjeldsen, Jens Jensen, Niels Andersen, Anders Jensen, Las Jensen, Peder Andersen, Christen Kielsen og Søren Lauridsen, samtlige i førne Hvorup de er nu udi forleden Ufredstid bleven udplyndret, skatted og forarmet saa og en Part ihjelslagne . . .«

Endvidere nævnes i Kjær Herreds Tingbøger for 1645 og senere Aar »salig Kield Mortensen, som boede i Huorup og blev slagen af Svenskens Folk«, en Karl ved Navn Jens Jensen, der havde sit Tilhold i Gildsig (Sundby Sogn), »som bleff af fienderne ihjelslaget den dag, Slaget stod ved Sundbye«, og en anden Karl, Sal. Chresten Jensen, som tjente i Sulsted, og om hvem det hedder, at han »gick till Sundbye och bleff død i Slaged«.

I Ørum Kirkebog nævnes »sal. Kjeld Pedersen, som blev slagen i det ynkelige Nederlag ved Sundby anno 1644«²⁾, og iøvrigt nævnes i Kjær Herreds Tingbøger adskillige andre, om hvem det siges, at de bleve dræbte

¹⁾ Addit 117 Fol, (J. S, 1. R., 3. B., Side 255).

²⁾ Meddelt mig af Postexpedient C. Klitgaard.

ved Sundby, men uden at det fremgaar, hvor de har haft hjemme.

Den mindeværdigste af de Faldne, gamle Lars Dyrskjød, blev ført til Ørum og der begravet »i det udvalgte Lejested«, vistnok i Kirken. Hans Enke giftede sig ikke længe efter med Niels Christensen, der derefter boede i Aagaard og ligeledes efterfulgte Lars Dyrskjød som Delefoged i Jerslev Herred.

Af de Bønder, der ikke mistede Livet i Slaget, blev en stor Del taget til Fange af Svenskerne og førte over paa Aalborghus, hvor de bleve indsatte i Fængslet. Peder Dyrskjød siger, at der var 90 eller flere, som saaledes bleve stuvede ind i Fangetaarnet, »og der de fleste omkom af Hede, Qvalm og Tørst, og mange aad og bed hverandre, saa ikke uden de yderste ved Muren beholdt Livet«.

I Aalborg Bys Tingbog for 1645 støder vi iøvrigt paa denne Affære, idet Peder Hansen Fox (Prokurator i Aalborg) den 3die Novb. s. A. mødte paa Salig Christen Wadskiers Hustru og Børns Vegne og søgte Søren Nielsen i Trankjær i Vesterhassing til Betaling af 10 Rixdaler, som han blev udløst for og paa sit Liv befriet af Aalborg Slotsfængsel, der de Svenske havde ham med flere, der Slaget var standen for Sundby, indsat.

Blandt de Fangne har vistnok ogsaa været Christen Andersen Kjerulf¹⁾ i Fogedgaarden, Vadum Sogn, der efter en Vidneforklaring paa Kjær Herredsting »vaar affienderne Indsatt Saa lenge di waar her i landett«.

For nu at vende tilbage til Jens Høeg, da er det ikke lykkedes mig at finde nogen Kilde til Oplysning om hans Deltagelse i selve Slaget udover det før om-

¹⁾ Søn af Anders Sørensen K. i Knepholt, en tidligere Herredsfoged i Kjær Herred.

meldte Sagn hos Thiele. Dette fortæller for Resten kun, at han flygtede til Vang, hvor han skjulte sig i et hemmeligt Skab i Panelet, saa at Svenskerne, der forfulgte ham og gennemsøgte Gaarden paa det omhyggeligste, dog ikke fandt ham. Dette er dog neppe helt rigtigt, idet han ikke undgik at blive taget til Fange af de Svenske. Der staar nemlig i hans Ligprædiken, at han, »efter at have samlet Almuen i Vendsyssel at gjøre den Vern og Modstand mod Fienderne, som muligt var, er bleven fangen af Helmuth Wrangel og højliggen paa Liv og Formue eftertraktet, saa at han med en stor Summa Penning sig maatte rantzonere«. Det forholder sig ganske rigtigt, at Svenskerne kort efter Slaget kom til Vang, hvor der havde været posteret Vagter. I det før omtalte Tingsvidne om Bøndernes Udrustning forklarer Jens Ibsen i Meilsted, at han havde faaet en Bøsse at staa Vagt med om Natten ved Gaarden, og Eiler Mortensen forklarede, at han ligeledes havde faaet en Bøsse at staa paa Vagt med; den kastede han i Vangs Grave, dengang Fjenderne kom.

Jens Høeg døde faa Aar efter (i November 1648) i København. Hans Lig blev ført til Aalborg og begravet i Frue Kirke, i hvis Mur der endnu findes indmuret en Medaillon med hans og Hustrus Vaabner.

Fra Sundby oversvømmede Svenskerne efter Slaget Landsbyerne rundt omkring og plyndrede og røvede vistnok — for denne Egns Vedkommende — i fuldt saa stor Maalestok som deres Forgængere fra Kejserkrigen. Saaledes omtales det¹⁾, at Mads Bertelsen m. fl. i Uttrup efter Slaget var bleven helt udplyndret og frarøvet baade hans eget Korn og en Del af Hvorup Kirkes Korn, som han havde i Forvaring.

¹⁾ I Kjær Herreds Tingbog ¹⁹/₃ 1645 (fol. 153).

Jens Christensen i Gildsig¹⁾ og Christen Nielsen i Lindholm vare (iflg. Kjær H.s Tingb. for 1646) forarmede, »formedelst di den daug Slaged stod for Sundbye Bleff aff fienderne vdplyndrid och slet forøed«. Ogsaa i Hvorup blev der plyndret efter Slaget.

Lars Jensens Hus i Gryderlund i Vesterhassing Sogn blev afbrændt og Kjær Herreds Tinghus blev nedbrudt, om hvilket Christen Lausen i Lindholm den 9de Juni 1646 vidnede paa nævnte Herreds Ting, »at det var ham i Sandhed fuld vitterligt, at Poul Thuesen (eller »Thum-sen«(?)) i Lindholm var Aarsag til, at Tinghuset blev spoleret og Gavlen nedbrudt i Fjendernes Tid, og han haver haft af Fjælene i hans Hus, hvilket Poul Thuesen ogsaa vedgik«.

Herredsfogden, Morten Laursen Kjerulf²⁾ i Østerhalne, fik heller ikke nogen blid Medfart, hvorom Mikkel Nielsen (Kjerulf)³⁾ i Hvorupstorp, Oluf Pedersen i Vadumstorp, Lars Jensen i Refsgaard m. fl. den 27de Oktober 1646 vidnede paa Kjær Herredsting, »at den Tid Svenskens Folk slog Bønderne ved Sundby, da blev forne Morten Kierulfs Hus og Gaard ganske og aldeles udplyndret, Hus og Boskab slet sønderhuggen samt Klæder og andet Tøj frarøvet«.

Om saa at sige alle Bønderne der paa Egnen hedder det i Tingsvidnerne fra den Tid, at de ere udplyndrede, udskattede og slet forarmede.

Om »Slaget for Sundby« blev der digtet en Vise, som et Par Steder omtales i Peder Dyrskjøts Breve til Jens Bircherød⁴⁾ og af hvilken han i et af Brevene lover Biskoppen et Exemplar. Af denne Vise findes der

¹⁾ Nu Fattiggaard for Sundby-Hvorup Kommune.

²⁾ Fader til de adlede Brødre Laurids og Anders Kierulf.

³⁾ Halvbroder til Peder Kierulf i Agdrup.

⁴⁾ Addit. 117 Fol. (J. S. 1. R. 3. B., S. 231 og 249).

vel desværre ingen Afskrifter mere. Peder Dyrskjød omtaler, at han vilde indsætte en Afskrift deraf i sit Exemplar af Peder Syvs Kæmpeviser, men dette Bind synes ogsaa at være forsvundet ligesom saa mange andre af Peder Dyrskjøds Efterladenskaber, som f. Ex. Originalen til den af Rasmus Nyerup benyttede Hovedberetning om Slaget.

Den 18de Januar 1644 er en Mærkedag i Nørresundbys og Sydvendsyssels Historie, og siden Slaget ved Sct. Jørgensbjerg er næppe nogen blodigere Begivenhed set i Landet nord for Limfjorden.

Meddelelse fra Bestyrelsen.

Om Udfaldet af Valget af Bestyrelsesmedlemmer, Revisor og Decisor for Det jyske historisk-topografiske Selskab 1911—15 har vi fra Landsarkivet for Nørrejylland, der velvilligt havde paataget sig Optællingen af Stemmesedlerne, modtaget følgende Meddelelse:

Til Bestyrelsesmedlemmer genvalgtes Arkivar Dr. phil. Villads Christensen, Rektor Dr. phil. A. Heise og Arkivassistent Cand. mag. S. Nygård. Derefter havde Forfatter Jeppe Aakjær, Postekspedient Klitgaard og Arkivar Saxild de fleste Stemmer.

Til Revisor genvalgtes Apotheker Strøberg, hvorefter Postekspedient Klitgaard havde de fleste Stemmer, og til Decisor Dr. phil. H. F. Feilberg, hvorefter Stiftamtmand Kammerherre Stemmann havde de fleste Stemmer.
